ILLŪSTRĒTS ŽURNĀLS
MĀKSLAS UN RAKSTNIECĪBAS MĒNEŠRAKSTS
Nr. 10 OKTŌBRIS 1927

Kopējā latvju mākslinieku darbu izstāde.

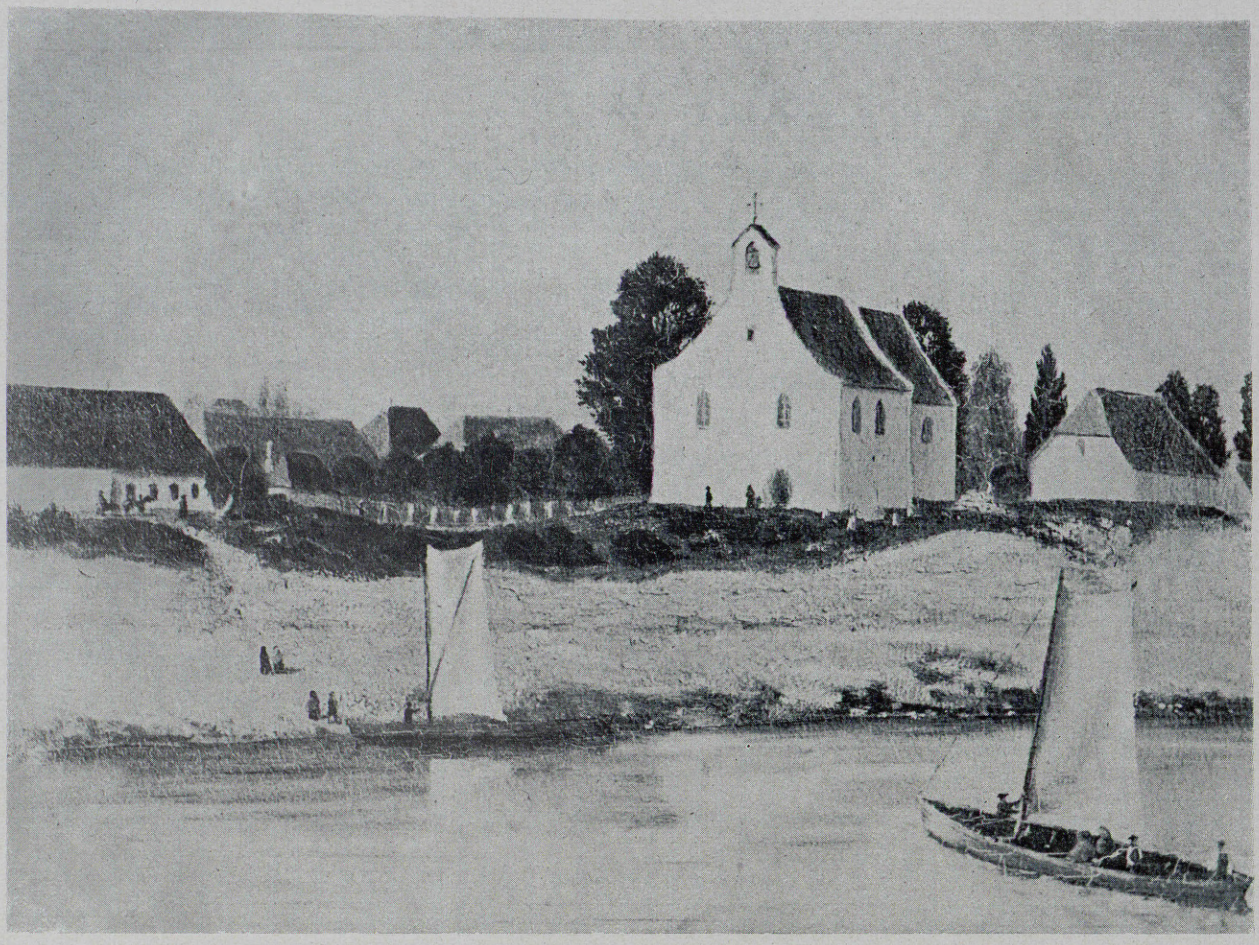
L'exposition générale des peintres lettons

Pēc vasaras pārtraukuma mētropolē, mūsu kultūras galvenā nervā, iesākusies atkal mākslas dzīve. Čaklie gleznotāji, grafiķi, tēlnieki nāk atklātībā ar saviem jaunākiem gara ražojumiem, tālākiem sasniegumiem tēlojošo mākslu laukā. Varam jau atskatīties uz pirmo šīs sezonas izstādi, kuŗu rīkoja Izglītības ministrija no 11. līdz 25. septembrim Rīgas pilsētas mākslas muzejā.

Ministrijai ierosinājumu šoreiz devusi Zviedru mākslas biedrība, uzaicinādama novembŗa mēnesī sarīkot Stokholmā reprezentātīvu Latvju mākslas izstādi. Cerēdama uz varbūtēju darbu izlasi sūtīšanai uz Stokholmu, Izglītības ministrija jau agrā pavasarī, piedaloties mākslinieku organizāciju pārstāvjiem, noturēja apspriedi un uzticēja šīs izstādes organizēšanas jautājumu speciālai Izglītības ministra ieceltai mākslas komisijai. Komisija tikai ap 20. jūliju publicēja piedalīšanās noteikumus. Tajos vēl nebija uzrādīts žūrijas komisijas sastāvs — to paziņoja vienu, divas dienas pirms darbu nodošanas termiņa — un arī telpas, kur izstādei jānotiek. Ap šo pašu laiku, 20. jūliju, izsūtīja divējādus personīgus uzaicinājumus, ar kuŗiem daļai mākslinieku piešķīra žūrijas tiesības pašiem, bet uz pārējiem žūriju attiecināja; daži uzaicinājumus nemaz nesaņēma. Izstādes komisijas nenoteiktība un mākslinieku sadalīšana šķirās, spēlējoties ar to patmīlību, jāuzskata par vienu no svarīgākiem iemesliem, kāpēc apskatāmā izstādē nesastopam daudzus pazīstamus vārdus. Otrkārt, mākslinieku organizācijas savstarpēji sacenzdamās uzglabā darbus savām katru gadu rīkojamām izstādēm, kas arī būs nelabvēlīgi atsaucies. Tāpēc tā nav iznākusi kopējā latvju mākslinieku darbu izstāde vārda pilnā nozīmē. Bez tam, nav vairs vecie pirmskaŗa laiki, kad nepazina vēl savstarpēju virzienisku apkaŗošanos, kad jaunie kollēgas ar godbijību uzlūkoja vecāko sasniegumus, cenzdamies piesavināties viņu labās īpašības, un klusībā loloja cerības tos kādreiz pārspēt. Toreiz latviešu mākslinieku saime bija maza. Lai sarīkotu kopējo izstādi apmierinājās ar 2—3 istabām kādā skolā jeb izlietoja privāta dzīvokļa telpas izstādes vajadzībām. Tagad ar katru gadu nāk klāt jauni mākslinieki, norobežojas atsevišķās grupās, no kuŗām katrai rodas savas cienītāju aprindas. Skatītājs arī uzstāda stingrākas

Portreja E. MELDERIS *Portrait*
Zonvalda uzņ.

Ikšķiles baznīca XVIII. gs. Iz Pieminekļu valdes archīva *L'Eglise d'Üxküll au XVIII-e siècle*

Ikšķiles baznīca

sakarā ar izrakumiem 1927. g. vasarā

L'Eglise d'Üxküll

No Latvijas architektu biedrības rediģētiem rakstiem

Ievērojot pacelto jautājumu par Ikšķiles baznīcas atjaunošanu Pieminekļu valde š. g. vasarā izdarīja šī senā pieminekļa sistēmatisku pētīšanu, pieaicinot par vadītāju šim darbam Lundas prof. Dr. H. Kjellinu un architektu O. Tīlmani.

Ņemot vērā sabiedrības aizvien pieaugošo interesi par mūsu senatnes pieminekļiem, L. A. B. izmantoja šo gadījumu, lai sniegtu lasītājiem, nenogaidot šī darba zinātnisku publikāciju, arch. O. Tīlmaņa rakstu par Ikšķiles baznīcu, kuŗš seko turpmāk.

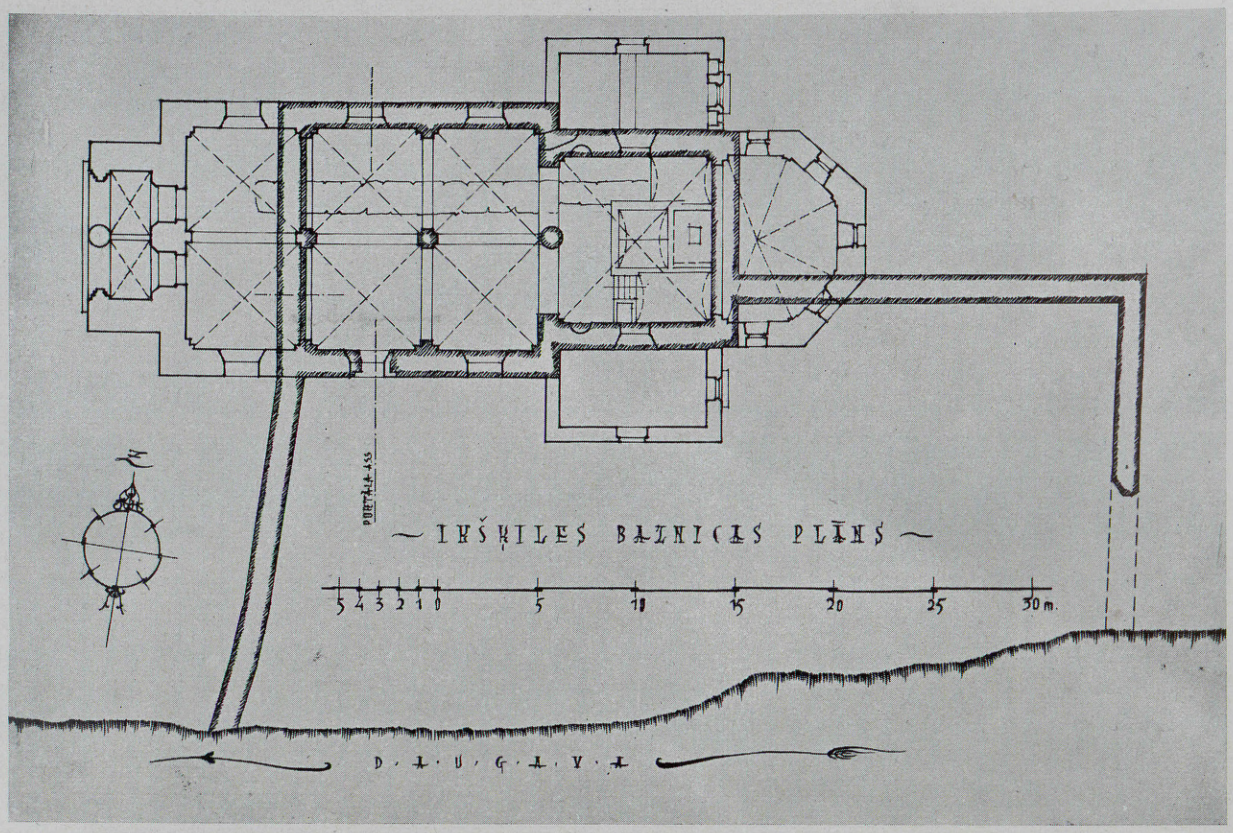
L. A. B. redakcijas komiteja.

Celtniecība, kas plauka mūsu zemē pirms liktenīgā XI. gadsimteņa beigām, nav atstājusi mums redzamus pieminekļus. Tās atliekas, ko uguns un kaŗa vētras nenopostīja, klāj biezi zemes slāņi, viņus gaismā ceļ vairs archaioloģa lāpsta. Ar XI. gadsimteņa beigām mūsu zemes un arī viņas celtniecības vēsturē sākas jauns laikmets; līdz ar vācu ienākšanu stipri grozās arī visas zemes izskats; pieminekļi, ko atstājusi ienācēju darbība, vēl tagad saskatāmi malu malās. Pret viņiem laika zobs ir bijis saudzīgāks, jo tie celti no izturīgāka materiāla — samūrētiem akmeņiem.

Vispirmais no viņiem, kas savās atliekās arī uzglabājies līdz mūsu dienām, ir baznīca Ikšķilē.

Par viņu pirmās ziņas sniedz mums Latviešu Indriķa chronikas. To licis celt Meinhards, Augustīna ordeņa mūks no Segeborgas klosteŗa, aicinādams meistarus akmeņkaļus no Gotlandes salas. Tas noticis 1187. gadā. Pēc tam vēl daudzi notikumi saistās ap šo vietu. Te pirmo reiz kā pretinieki sastapās mūsu senču senā reliģija ar kristīgo ticību, un nav jābrīnās, ka ap Ikšķiles baznīcu tika izcīnītas daudzas niknas cīņas.

Latviešu Indriķis savās chronikās min vēl daudz gadījumu, kad ienācēji apkauti vai padzīti, kādreiz

Ikšķiles baznīcas plāns Autora uzņēmums *Le plan de l'Eglise d'Üxküll*

pat zemgalieši mēģinājuši ar virvēm baznīcas mūŗus ievilkt Daugavā. Bet vai pirmā mūŗa baznīca ir kādreiz arī līdz pamatam nopostīta, par to chronikās noteiktu ziņu trūkst. Ir zināms, ka 1206. g., kad lībieši bij no kristīgas ticības atkrituši, tos atgriezt izgājuši divi kristīti lībiešu mūki, Kyranus un Layanus, tos lībieši mocīdami nogalinājuši. Viņi apraksti Ikšķiles baznīcā blakus bīskapu Meinharda un Bertolda atliekām. Tā tad 1206. gadā baznīca vēl nav bijusi nopostīta.

Tālāk chronikas stāsta par kādu gadījumu XIII. gadsimteņa pirmā pusē, kad lībieši galīgi atkrituši, visus ienācējus līdz pēdējam cilvēkam nogalinājuši, un tikai Gotlandes tirgotājus, saņemot bagātīgas dāvanas, atlaiduši dzīvus mājā. Par baznīcas likteni ziņu trūkst.

Kolonna Ikšķiles baznīcā *Une colonne dans l'Eglise d'Üxküll*

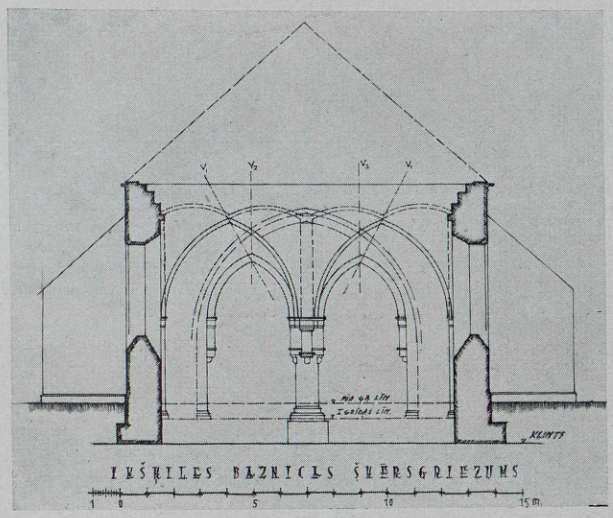
Sekojot tālāk baznīcas vēsturei, jāatzīmē vēl dažas svarīgākās ziņas, kuŗas noskaidro un apstiprina izrakumu materiāls.

1388. g. Ikšķiles pils ar baznīcu pāriet ordeņa īpašumā, 1630. g. baznīca ir galīgi nolaistā stāvoklī un draud sabrukt (ziņas par remontu dod izrakumi), 1754. gadā baznīca piedzīvo vēl vienu remontu, 1879. gadā baznīcu pārbūvē Rīgas pilsētas architekts Felsko (paplašina un piebūvē torni).

Pēc visvecākā plāna, kāds atrodas mūsu rīcībā (Oloff Quist'a plāns no 1692. gada Rīgas pilsētas vēsturiskā archīvā), Ikšķiles baznīca ir divjomu telpa ar stabu vidū un kvadrātisku kori. Triumfa loks sadalās divās ailās, ar kolonnu vidū, koŗa telpa ir šaurāka par baznīcas jomiem, lokiem, kas

pārsedz ailas starp baznīcas jomiem un kori, cekuļi nav uz vienas vertikālas ar jomu velvu cekuļiem (sk. šķērsgriezuma attēlu). Šis atrisinājums ir tipisks tā laika divjomu baznīcām, tādu redzam arī Karmel'a baznīcā uz Dago salas (Guleke F. IX. T. IV.).

Ieeja baznīcā atrodas vakara gala sienā, nesimetriski dienvidus pusē. Tāda pat baznīca izskatās gadsimteni vēlāk, kā to redzam uz Broces zīmējuma no 1792. gada.

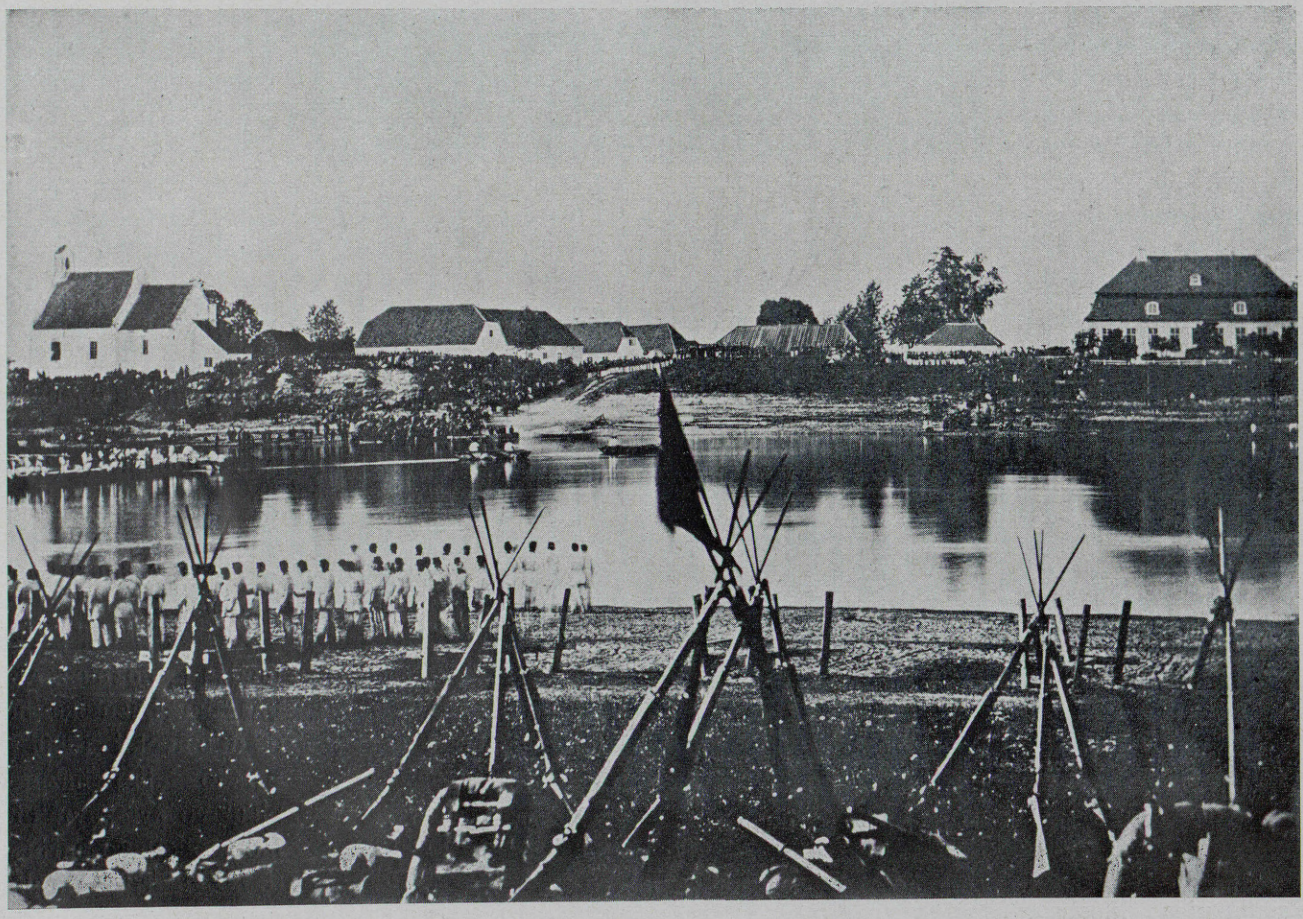
Šķērsgriezums ar triumfa loku Autora uzņēmums *Section transversale et Arc de Triomphe*

Tikai 1879. gadā baznīcas izskatu stipri groza arch. Felsko pārbūve, baznīcas joms tiek pagarināts uz rietumiem, tai piebūvē smailu torni, austrumos pusastoņstūrīgu absīdu un koŗa ziemeļu un dienvidus sānu piebūves (sk. attēlu).

1915. g. pasaules kaŗā baznīcu sašauj un tādu to redzam tagad.

Par baznīcas izskatu līdz XVII. gadsimteņa beigām ziņu trūkst. Tāpat nav zināms, vai tagad redzamos mūŗos ir arī vēl saskatāmas daļas no pašas pirmās 1187. g. celtas baznīcas. Šinīs jautājumos daudz gaismas ienes izrakumi.

Ņemot vērā tās sīvās cīņas, kas ap Ikšķili norisinājās XII. gadsimtenī, ir jādomā, ka tos laikus baznīcai bij jākalpo netikvien reliģiskiem mērķiem, bet gan līdz ar

Ikšķiles baznīca un muiža XVIII. gs. Iz Pieminekļu valdes arčhīva *L'Eglise et le domaine d'Üxküll au XVIII-e siècle*

to jābūt nocietinātai vietai pret atkritēju uzbrukumiem.

Šo domu izrakumi apstiprināja pilnā mērā. Kā redzams plānā (attēls), tā bijusi kāda nocietināta pagalma ziemeļrietumu stūrī iebūvēta telpa. Arī ieeja baznīcā nevarēja būt no ārpuses, bet gan no pagalma, tas ir dienvidus sānu sienā. Tam par labu runā arī analogās XII. un XIII. gs. Gotlandes baznīcas, kurām ieejas portāli vienmēr novietoti dienvidus un ziemeļu sienās. Šāds dienvidus ieejas portāls atrodas apslēpts arī Ikšķiles baznīcas mūros. Tas ir 1,39 m plata aila ar profilētām kaļķakmeņa aplodām, pārsegta ar profilētu ķieģeļu loku, no kuŗa uzglabājies profilēts pēdas ķieģelis (attēls). Meklējot ziemeļu portālu, to gan neatrada, bet viņa vietā šauru šaujamo lodziņu, kas apstiprina domu par baznīcu-cietoksni.

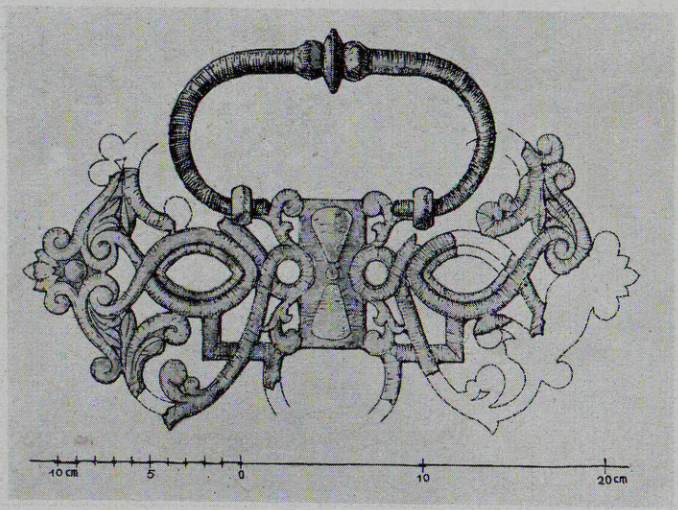
Pie šaujamā lodziņa atlaušanas tur atrastais Zviedrijas karalienes Kristīnes (1632. līdz 54.) sudraba naudas gabals labi apliecina lodziņa un portāla aizmūrēšanas laiku, t. i. XVII. gs. vidu. Līdz tam laikam baznīca būs uzglabājusi savu pirmo izskatu.

Salīdzinot Ikšķiles baznīcas visai īpatnējo kolonnu (attēli) ar Warnhem'as klosteŗa baznīcas (Zviedrijā, celta XIII. gs. sākumā) loku konzoļiem, redzam pilnīgi analogus izveidojumus, pusapaļus konzoļus, profilējumus un pieclapainas rozetes (skat. Johnny Roosval „Der baltiska Nordens kyrkos", 1924.). Šāda pieclapaina rozete, stipri apdauzīta, atradās arī uz Ikšķiles baznīcas kolonnas konzoļa pēc viņa notīrīšanas (attēls). Ņemot vērā arī to, ka ķieģelis Gotlandē pie romāniskām būvēm parādās tikai XIII. gadsimtenī, bet tāds atrodas arī Ikšķiles baznīcas dienvidus portāla pārsegumā, liekas, nevar būt šaubu, ka līdz mūsu dienām uzglabājušās Ikšķiles baznīcas visvecākās daļas ir ne vecākas kā no XIII. gs. otrās puses, t. i. ap 1270.—80. gadu. Baznīcas iekšpusē atraktais, no lieliem laukakmeņiem mūrētais pamats (sk. plāna attēlu) varētu būt vienīgā atlieka no 1187. gadā celtās mūŗa baznīcas. Pirmā baznīca varēja būt nopostīta kādā no agrāk pievestiem, chronikās minētiem lībiešu sacelšanās gadījumiem.

Kā jau minēts, vizitācijas protokolos ir ziņas par baznīcas bēdīgo stāvokli 1630. g. Ap to laiku baznīca piedzīvo arī savu pirmo radikālāko pārbūvi (t. i. Zviedrijas karalienes Kristīnes laikā). Tad aizmūrē dienvidus

Ikšķiles baznīca pēc arch. Felsko pārbūves — Iz Pieminekļu valdes archīva — *L'Eglise d'Üxküll après reconstruction de l'arch. Felsko*

Zārka rokturis no XVIII. gs. — Autora uzņēmums — *Manche de cercueil du XVIII siècle*

Rozete uz kolonnas galvas konzoļa

La rosette sur la console du chapiteau de la colonne

Dienvidus portāls

Portail du Sud

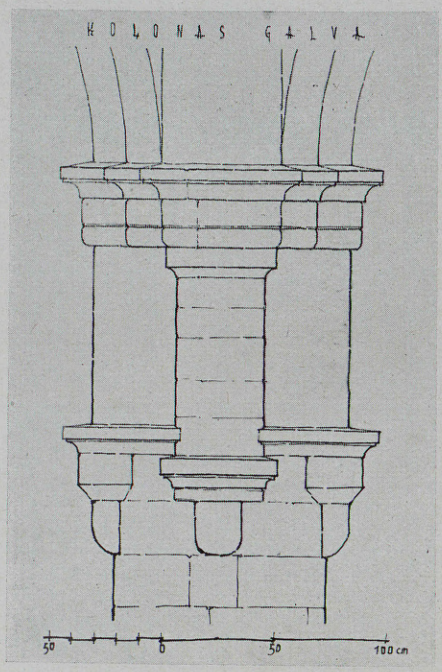
portālu un izlauž to vakara pusē, aizmūrē šaujamos lodziņus un eventuāli izlauž baznīcai logus, baznīcu par jaunu ievelvē (ar to izskaidrojas arī triumfa loka sienas sarežģītā konstrukcija, kuŗu citkārt grūti izprast (attēls), koŗa telpās izlauž un pārvelvē kapličas, divas blakus altārim, vienu altāŗa priekšā (attēls), un paceļ baznīcas grīdu, aizsedzot kaļķakmenī kaltās pīlāru tāzes (attēls). Vispār darbība XVII. gs. otrā pusē te stipri rosīga, to pierāda arī atrasto naudu skaits (no 731 naudas gabala, kas pavisam atrasti baznīcā, 447 gabali pieder XVII. gs. otrai pusei, t. i. Kristīnes, Kārļa XI. un Kārļa XII. valdīšanas laikam). Arī izrotājumi pie ģindeņiem un zārku apkalumi, kas atrasti kapličās, ir visbagātākie šinī laikmetā (attēls).

1879. g. baznīca, kā jau minēts, galīgi zaudē savu agrāko izskatu, tai netikvien piebūvē jaunas daļas, bet arī vecās daļas tiek stipri pārgrozītas, izlaužot agrāko, samērā nelielo logu vietā lielus gotiskus logus; triumfa loka aila tiek paplašināta,

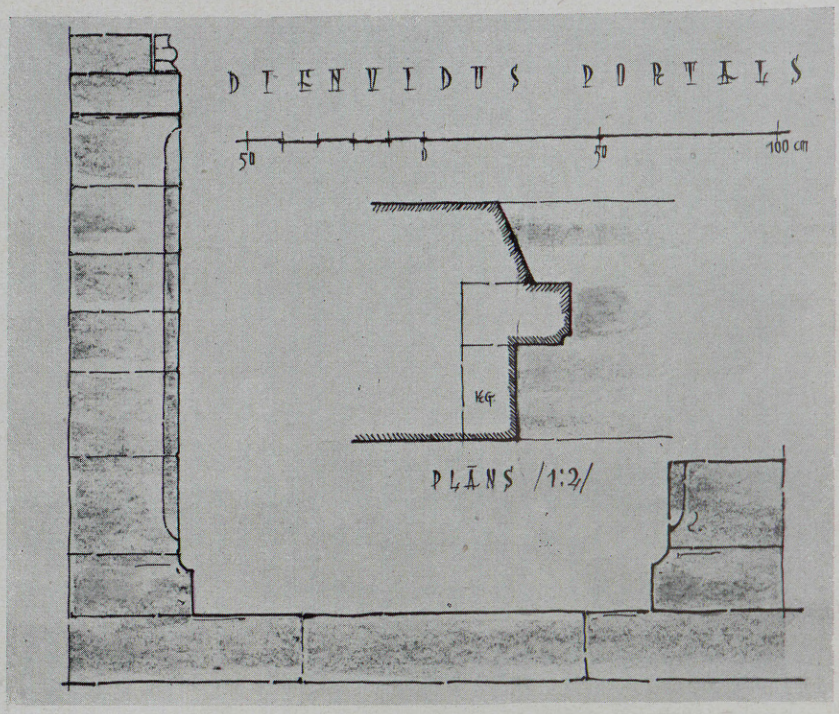

Koŗa kapliča

La crypte du choeur

Kolonnas galva Autora uzmērojums *Le chapiteau de la colonne*

Dienvidus ieejas portāls *Le portail d'entrée du Sud*

nolaužot atbalstošos pīlārus un viņu vietā iebūvējot konzoļus pēc vidējās kolonnas parauga.

Ar to ir attēloti galvenie momenti Ikšķiles baznīcas vēsturē, par cik tos apgaismo mums pieietamie literāriskie materiāli un š. g. vasarā izdarītie izrakumi, neskaņot galveno izrakumu materiālu apskati un viņu novērtējumu.

Vēl jāmin, ka 1926. g., kad pacēlās jautājums par Ikšķiles baznīcas atjaunošanu, sekojot Pieminekļu valdes uzaicinājumam, atjaunošanas projektu sastādīja architekts P. Kampe.

Tagad sirmā baznīca guļ pa pusei gruvešos un gaida, ko lems viņai turpmākie gadi: vai viņas gaitām jau ir gals, jeb tā atkal celsies!

Architekts *O. Tīlmanis.* L. A. B.

Kalta kaļķakmeņa baze *La base en pierre calcaire taillée*